

La crisi que afecta Europa no sols és econòmica, financera, social, institucional i democràtica, sinó que també és una crisi de la socialdemocràcia europea.

Socialdemocràcia en recessió

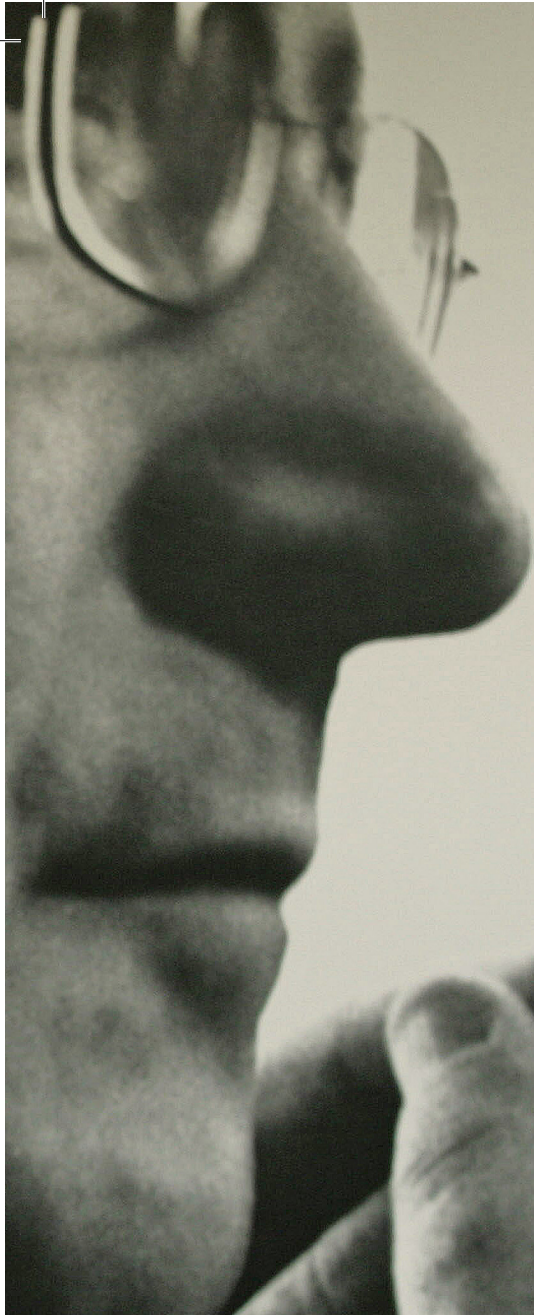
La crisi que afecta Europa amb totes les seves conseqüències no sols és econòmica i financera, sinó que també és social, institucional i, fins i tot, democràtica. S'ha emportat tots els governs que s'ha trobat al davant. Tret de comptades excepcions, dignes d'entrar a la història de l'heroisme. I ha afectat de manera molt especial la socialdemocràcia, aquelles idees que el continent va agafar de Keynes després de dues devastadores guerres mundials i que van servir de fonament per a la creació de la unió política europea que

Les idees de John Maynard Keynes ara pateixen la seva pròpia crisi, paral·lela a la crisi econòmica que afecta especialment Europa. La majoria de partits socialdemòcrates europeus han patit una fuga de vots, governessin o no.

coneixem, la unió que durant dècades va servir per a garantir la pau i el benestar. La socialdemocràcia europea en general se n'ha vist afectada, tant la que

governava com la que era a l'oposició fent pressió.

Ha passat, per exemple, a casa nostra, a Catalunya, amb el PSC. Va arribar a

pitjoraria a les darreres eleccions amb Pere Navarro al capdavant: un 14,4% de l'escrutini. Perdien la centralitat que havien representat i fins i tot es veien superats per ERC com a principal partit tant de l'oposició com de l'esquerra. I els sondejos, ara com ara, semblen no posar fre de mà a la caiguda.

Espanya tampoc no se salva de la crisi de la socialdemocràcia. El 2004, llavors un jove ple d'energia, va aparèixer el prometedor José Luis Rodríguez Zapatero com l'esperança del centre-esquerra espanyol. Va arribar després d'una controvertida segona legislatura d'Aznar amb majoria absoluta del Partit Popular, i durant la primera legislatura socialista, amb els daltabaixos habituals pel sol fet de governar, va semblar que la cosa no anava tan malament. No obstant això, el final va ser un altre: va acabar marxant per la porta de darrere, escaldat, ple de cabells blancs, envellit i desgastat. La crisi se'l va emportar, amb una nova majoria absoluta –aclaparadora– del PP. Els pronòstics tampoc no els són gaire favorables de cara al futur més immediat. Si bé els populars perdrien un munt d'escons, el PSOE continuaria baixant, cedint tota aquesta fuita a partits populistes.

A la veïna França, l'esquerra segueix els mateixos passos, a uns ritmes un pèl convulsos. Van venir unes promeses que primer van esperar-se però que després van esvaïr-se. Com si no haguessin estat res més que un miratge enmig del desert després d'una llarga travessia de deshidratació. Tot i haver guanyat l'any passat i haver generat molta il·lusió i expectatives de canvi, un any després François Hollande ja és el segon president més impopular de la V República Francesa, només superat pel també socialista François Mitterrand a principis dels anys noranta. Ja se n'espera poc, de l'Elisi.

Al Regne Unit, el camí va ser diferent però la destinació final la mateixa. El maig de 2010 va arribar al número 10 de Downing Street el conservador David Cameron, de la maneta dels liberals de Nick Clegg. I hi arribava després de trencar amb una hegemonia laborista, socialdemòcrata, de 13 anys; els primers deu amb Tony Blair i els darrers tres amb Gordon Brown. La famosa *tercera via*, que, com Keynes, volia combinar els beneficis del mercat amb les correccions de

la intervenció estatal, apareixia després de 18 anys de supremacia *tory*. Després d'11 anys de l'emblemàtica Margaret Thatcher i de set més del seu successor conservador John Mayor. I la crisi els va agafar desprevinguts.

A Alemanya, amb Gerard Schröder com a president, l'SPD, el partit socialdemòcrata, va governar i va arribar a tenir el 41% dels vots i 298 escons de 669 l'any 1998. Des de llavors, el centre-esquerra alemany ha patit una caiguda lliure, accentuada per la crisi, en la qual va arribar a perdre fins a un 11% dels vots a les darreres eleccions amb Frank-Walter Steinmeier com a candidat. L'any 2002, va obtenir el 38% dels vots i va salvar la Cancelleria. L'any 2005 va caure fins al 34% de l'escrutini i va haver de cedir el poder a la democristiana Angela Merkel. Ja en recessió econòmica, l'any 2009 va patir una davallada espectacular fins al 23% dels vots. I els sondejos per als comicis de la tardor que ve, amb un candidat que ha renegat públicament del keynesianisme, tampoc no li són favorables. En el millor dels casos, segons apunten les enquestes, quedarien 17 punts per sota de la CDU d'Angela Merkel.

El cas més espectacular segurament és el que ha viscut l'esquerra a Finlàndia. El març de 2012, el candidat de la conservadora Coalició Nacional, Sauli Niinistö, arrasava a les urnes amb el 62% dels vots. Movia, d'aquesta manera, el Partit Socialdemòcrata de la primera a la cinquena posició en nombre de vots, que passava del 51,8% al 6,7% de l'escrutini. Niinistö era el primer president conservador des de 1956. També posava fi amb ni més ni menys que a 30 anys de governs del Partit Socialdemòcrata, els dels presidents Mauno Koivisto (1982-1994) i Martti Ahtisaari (1994-2000) i de la presidenta Tarja Halonen (2000-2012).

La crisi que afecta Europa amb totes les seves conseqüències no sols és econòmica, financera, social, institucional i democràtica, sinó que també és una crisi de la socialdemocràcia europea. No només l'economia –i possiblement també la democràcia representativa tal com la coneixem– està en recessió, sinó que també ho estan els dirigents i partits polítics que diuen que representen les idees teoritzades i popularitzades per l'economista John Maynard Keynes.

governar en coalició d'esquerres entre 2003 i 2010 i va ser durant molts i molts anys la força que va representar la centralitat política de l'esquerra del país. Un dia, però, després d'un procés molt convuls, va deixar de ser-ho. La fuita de vots es remunta al 1999, any en què el partit va aconseguir el millor resultat de la seva història –un 37% dels vots– amb Pasqual Maragall com a candidat. Després d'aquella fita, la crisi econòmica –i la falta d'un posicionament clar en la crisi nacional– han fet entrar el partit en un pou i han agreujat cada cop més el problema. Si els anys 2003 i 2006 n'obtenien un 31,1% novament amb Maragall i un 26,8% amb el nouvingut José Montilla, l'any 2010 cedien el poder a Convergència i Unió en obtenir-ne un 18,3%. Canvi d'aires però no de tendència negativa, que em-

Receptes keynesianes contra la crisi

L'economista John Maynard Keynes va definir, en la seva 'Teoria general', el que considerava que eren els tres pilars bàsics per a la reactivació de l'economia en temps d'estancament: la despesa pública, el consum i la inversió.

Mesures d'austeritat o mesures de creixement econòmic? Tot i que sembli un debat actual, del dia a dia de la Unió Europea, no és pas nou. Com recull el llibre *Keynes Vs. Hayek: El choque que definió la economia moderna* (Deusto, 2013), de Nicholas Wapshott, Keynes ja va plantejar a començament del segle passat la falsa dicotomia que s'establia entre l'ajust pressupostari i el creixement econòmic. Una contraposició que des del començament de la crisi ha tornat a ser objecte de grans discussions en l'opinió pública europea.

Deia l'economista britànic que "és un complet error creure que s'ha d'escollir entre els esquemes per a augmentar l'ocupació i els esquemes per a equilibrar el pressupost". I ho justificava en una dependència de factors: "El pressupost només es podria equilibrar si augmenta la renda nacional, que és si fa no fa el mateix que augmentar l'ocupació". Com va dir el seu biògraf oficial, Robert Skidelsky: "[Keynes] va donar esperances a la gent que la desocupació es podia resoldre sense camps de concentració".

Durant la seva carrera com a economista i investigador va desenvolupar un munt d'idees i teories per a sortir de la depressió, de les quals destaquen tres línies d'actuació que va condensar especialment a la seva obra mestra *Teoria general de l'ocupació, l'interès i el diner* (1936): a través de la despesa pública, del consum i de la inversió.

Despesa pública. Només a partir de les obres públiques, creia Keynes, es

podria encarar el camí de la recuperació econòmica. Quan falla la demanda global i, en conseqüència, es genera atur, és quan l'estat ha d'actuar. Defensava que, si no es feia res respecte a això, passaria més aviat tot el contrari i s'acabarien perdent cada cop més recursos. Proposava, com va fer a finals de la dècada dels anys vint, un programa de cent milions de lliures de l'època destinades a la inversió pública. Si no, afegia, es pot entrar en un cercle viciós: "No fem res perquè no tenim diners. Però és precisament perquè no fem res que no tenim diners".

En aquest sentit, Keynes s'estima-

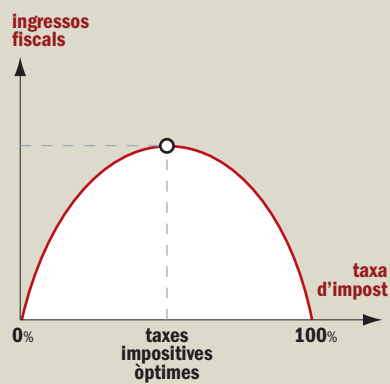
va més augmentar el dèficit provisionalment que no intentar reduir-lo ràpidament retallant despeses i tancant encara més l'aixeta. Un cop establerta la recuperació, ja es podrien ajustar els pressupostos públics de manera còmoda, sense que l'economia en quedés ressentida. L'exemple per excel·lència seria el de la construcció de carreteres a partir de la inversió de l'estat. Però que també poden ser sense cap problema "una piscina, una biblioteca o un museu". De fet, va arribar a escriure que "la construcció de piràmides, els terratrèmols i fins i tot les guerres poden servir per a augmentar la riquesa, si l'educació dels nostres estadistes en l'economia clàssica impedeix que es faci alguna cosa millor". I finançat amb més crèdit, mai amb un augment d'impostos.

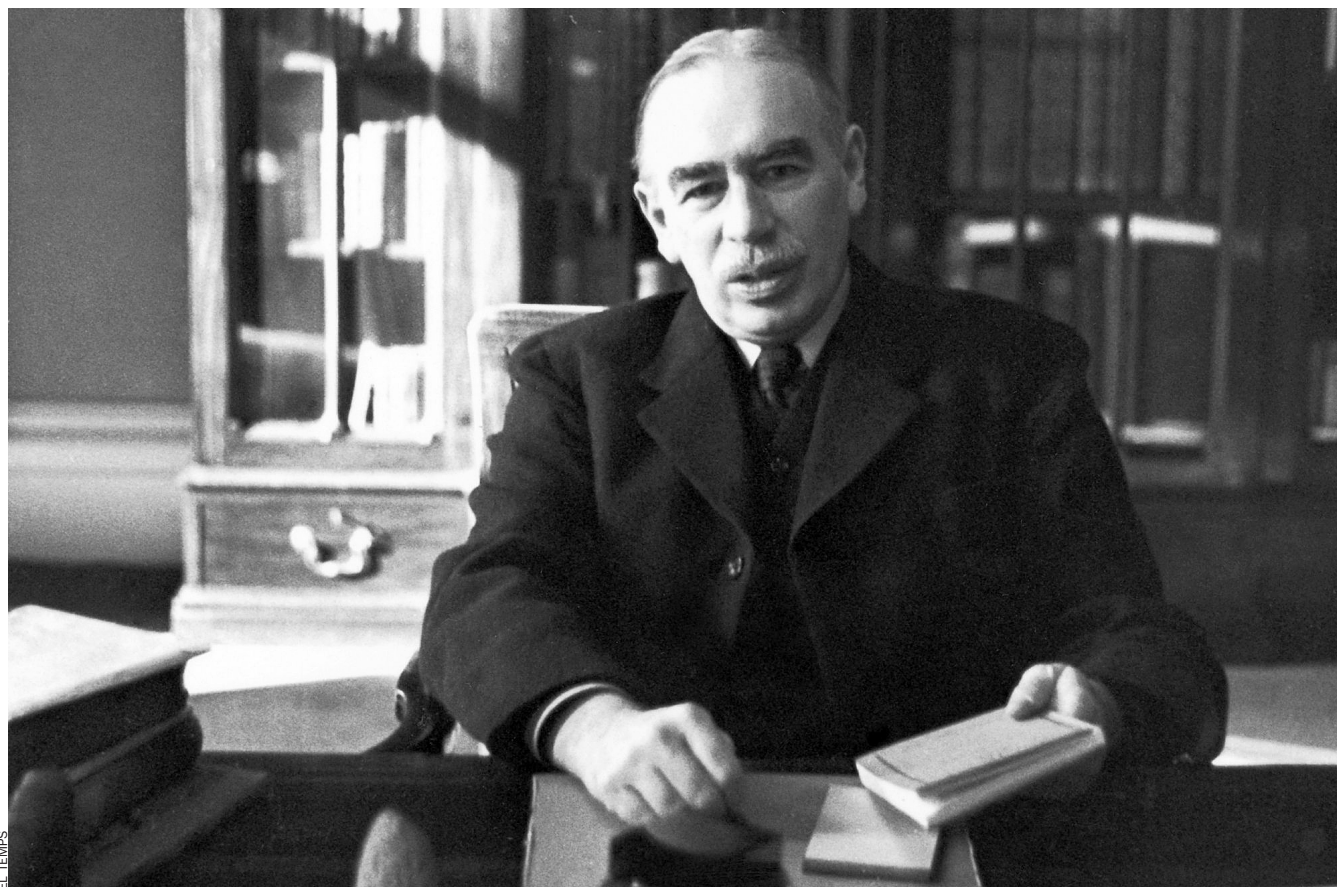
No sols s'aconsegueix reanimar l'economia amb una contrapartida en el dèficit, sinó que en certa manera aconseguix estalviar uns diners a l'administració, malgrat la paradoxa. És el cas, per exemple, dels subsidis d'atur que l'estat deixa de pagar a les persones desocupades, que passa a ser un salari del qual s'obtenen els fruits del treball. Aquest canvi, en les seves paraules, suposa "un estímul al comerç". "A més a més, hi ha el que s'estalvia pel fet de no haver de pagar per a ajudar els més pobres", afegia l'economista. A tot això, la despesa pública també afavoriria el que Keynes i el seu seguici anomenaven "efecte multiplicador".

L'efecte multiplicador és un augment de la demanda agregada, és a dir, que aquest nou lloc de treball en crearia un de nou per a abastir-lo de béns. Això vol dir que, si l'Estat interveix en la creació de llocs de treball, els nous treballadors percebran un sou que els permetrà adquirir productes i serveis, de manera que en beneficiaran els venedors, i així successivament. Si no fos així, aquests venedors veurien restringides les seves vendes i no podrien consumir tant. En definitiva, l'efecte

Corba de Laffer

La corba de Laffer posa en relació la pressió fiscal/tipus impositius mitjans (eix horitzontal) i la recaptació que s'obté finalment (eix vertical), i el tipus òptim és aquell en el qual la recaptació és màxima. A partir d'aquest punt, un augment d'impostos significaria un descens en la recaptació. Per tant, passat aquest punt, una baixada d'impostos paradoxalment significaria un augment en la recaptació.

Les propostes de John Maynard Keynes per a fer front a la crisi econòmica es concentren especialment a la seva obra mestra: *Teoria general*.

multiplicador és la posada en circulació dels diners.

Així ho va explicar a la Casa Blanca durant el mandat de Roosevelt: “Un dòlar d’ajuda del govern és un dòlar entregat al botiguer, pel botiguer al venedor a l’engròs, i pel venedor a l’engròs al granger, per al pagament de provisions. Amb un dòlar d’ajuda o d’obres públiques o de qualsevol altra cosa, crees una renda nacional valorada en quatre dòlars”. Cosa que si fa no fa seria la multiplicació dels pans i els peixos, però amb dòlars i anomenada “efecte multiplicador”.

Inversió. Per als plantejaments keynesians, l’estat no sols ha de ser el principal inversor en temps d’estancament econòmic, sinó que ha de fer tot el possible per incentivar la inversió privada. L’estalvi hauria de ser penalitzat amb més impostos, per a l’economista anglès. I per a aconseguir un augment de la inversió per part de tots els agents econòmics, se serveix de l’autoritat monetària, el banc central,

i de la seva eina per excel·lència, els tipus d’interès, que faciliten —o restringeixen— l’accés al crèdit a les empreses amb l’augment o disminució de la massa monetària.

Keynes, ras i curt, defensava “el crèdit barat i abundant”, en paraules textuales. I, en particular, afegia que buscava una reducció dels tipus d’interès a llarg termini, que facilités aquest crèdit fàcil. Això només es podria aconseguir, segons el seu parer, fent que el Tresor, en primer lloc, es dediqués a comprar bons de l’Estat per a consolidar un mercat fort de bons i després se centrés a reduir finalment el tipus d’interès a llarg termini.

Una de les crítiques habituals a la impressió de diner és que provoca inflació. Si bé Keynes acceptava que l’increment del diner en circulació repercutia en un augment dels preus, no ho veia com una relació directa de causa-efecte. Defensava que, augmentant l’oferta monetària, baixaven els tipus d’interès, i això feia que augmentessin la inversió, la producció i l’ocupació. Els treballadors,

d’aquesta manera, aconseguen millorar la seva posició davant l’empresari i els seus salaris nominals acabaven pujant. Això augmentava, lògicament, els costos empresarials i, en última instància, era el causant de la inflació o augment generalitzat dels preus.

I la inflació no té remei, deia. El problema, explicava, és que “la desocupació i la inflació no poden coexistir”. Les receptes per a combatre la inflació eren justament les oposades a les de la lluita contra la desocupació, perquè si abans hi havia una falta de demanda, ara ens en trobem un excés. S’hauria de fer baixar el consum augmentant els impostos, fer baixar la inversió augmentant els tipus d’interès i disminuir la despesa pública. És a dir, tot el contrari. I s’ha de prioritzar.

Consum. Paradoxalment, la darra gran proposta keynesiana, que fa referència a la reducció de la pressió fiscal, coincideix amb la que planteja el liberalisme econòmic i van aplicar líders com Ronald Reagan. Va beure

EL TEMPS

Keynes va coincidir amb el seu gran rival Friedrich von Hayek (a dalt) a dir que calia abaixar impostos. L'economista va assessorar el president nord-americà Roosevelt (a baix) en el New Deal.

EL TEMPS

de la mateixa font que el seu gran rival de l'escola austríaca, Friedrich von Hayek. "Una reducció dels impostos", va escriure Keynes al novè volum dels seus *Assajos de persuasió* (1933), "oferirà més possibilitats d'equilibrar el pressupost que no pas un augment".

El fonament teòric és el mateix en el qual s'han emmirallat molts economistes liberals, el de la corba de Laffer. El

dibuix, una U invertida, posa en relació la pressió fiscal amb la recaptació per impostos. El que fa és mostrar com augmenten o disminueixen els ingressos fiscals en funció de l'augment o disminució dels tipus impositius. Pot arribar un moment, segons aquesta teoria, en què augmentar els impostos no sols no suposi augmentar el que ingressa l'estat, sinó que ho faci disminuir. I,

per tant, per arribar al punt òptim, en aquesta circumstància, s'hauria d'abaixar la càrrega fiscal.

L'explicació és ben senzilla: es tracta d'una qüestió d'incentius. Per una banda, els seus partidaris defensaven que, amb una retallada brusca dels impostos, i el consegüent augment de recursos del contribuïent, incentivava la despesa personal i l'economia se'n beneficiava. Per l'altra, on el keynesianisme va focalitzar la seva argumentació, i com a conseqüència del primer punt, és que s'aplicava la lògica de l'efecte multiplicador, és a dir, que aquesta despesa dels individus d'una societat acabava generant la creació de nous llocs de treball. Per acabar, justifiquen que la davallada dels ingressos públics, quan s'augmenten els impostos, disminueix l'oferta de treball.

Però, a diferència d'altres economistes, Keynes no veia necessària una contrapartida en la despesa pública. "La reducció impositiva no ha d'anar acompanyada d'una reducció proporcional en la despesa del govern", defensava. No obstant això, el problema més gran amb què s'han trobat els economistes ha estat a l'hora de situar aquest punt òptim que maximitza la recaptació, i de saber si s'ha superat o si encara es poden apujar més els impostos. També dubtaven d'aquesta política de l'oferta de treball i de l'efecte multiplicador. No debades, John Kenneth Galbraith, qui fou un dels més grans defensors del keynesianisme als Estats Units, va dir en un to crític: "És evident que ningú que no estigui fora de seny pot prendre's seriosament la corba i les conclusions del senyor Laffer".

Tot plegat, el que buscava era incentivar el consum de l'economia privada, més domèstica, fent que les famílies disposessin de més recursos. Keynes creia que estalviar en temps de depressió, desart-los sota el coixí, també era un greu error. El que s'havia de fer era consumir, fer circular els diners d'unes mans a altres i moure l'economia. L'any 1931, va dir a la seva audiència fidel de la BBC, adreçant-se sobretot al públic femení: "Oh patriòtiques mestresses de casa, sortiu al carrer demà al matí. [...] I gaudiu pensant que esteu contribuint a augmentar l'ocupació i a la riquesa del país".

L'economista incomprès

Quan a Keynes li van criticar un cop que les seves propostes estaven molt orientades al curt termini, i que no passaven d'allà, ell va respondre: "A llarg termini tots serem morts". I potser ha passat el mateix amb les seves idees. Les seves propostes sembla que no han perdurat en el temps i se'n van anar amb ell. N'hi ha prou amb fer una ullada als principals líders europeus que proclamen la socialdemocràcia o el keynesianisme. En el millor dels casos, sembla que no han entès què va dir Keynes; en el pitjor, sembla que l'han deixat de banda de manera conscient. Són els casos, per exemple, d'Espanya, França i Alemanya.

Rauxa mediterrània. "Vam haver de canviar la política keynesiana que vam desenvolupar fins el 2010 perquè es va sembrar la desconfiança als mercats. Si no haguéssim reaccionat, Espanya hauria entrat en el col·lapse financer i econòmic perquè hauria estat incapaç de finançar-se a si mateixa", explicava desolat el president Zapatero l'any 2012, potser en nom d'un keynesianisme frustrat, mig any abans d'abandonar el poder. Uns mesos abans, l'estiu de l'any anterior, havia aprovat amb el PP una reforma exprés de la Constitució espanyola amb una clàusula si més no controvertida: l'estabilitat pressupostària.

L'article modificat, el 135 de la CE, ara establia, entre d'altres coses, que l'Administració havia d'adequar les seves actuacions al principi d'estabilitat pressupostària (dèficit zero), que ni l'Estat ni les Comunitats Autònomes podien superar el dèficit fixat per la Unió Europea o que la "prioritat absoluta" era la de pagar el deute i els seus interessos. Una mesura que va esgarriar l'oposició, a tots pel que fa a la manera com i d'altres també pel fons. I segurament hauria aconseguit la mateixa reacció de l'economista britànic si fos viu, que reivindicava l'augment temporal dels dèficits –sense

Els principals dirigents socialdemòcrates europeus han acabat no aplicant del tot –o bé no aplicant-les en absolut– les propostes que fa poc menys d'un segle va formular John Maynard Keynes. De vegades per acció i d'altres per omissió.

cap límit– que permetés l'endeutament encaminat a la inversió pública.

Una inversió pública que Zapatero va intentar l'any 2009 amb el Pla Espanyol per a l'Estímul de l'Economia i l'Ocupació, conegut popularment com a Pla E. Es van injectar prop de 55.000

milions d'euros a l'economia espanyola, un 2% del seu PIB, amb un centenar de mesures. La llavors vice-presidenta del govern espanyol, María Teresa Fernández de la Vega, es va mostrar satisfeta perquè, deia, "qualsevol increment de la desocupació motiva preocupació". No obstant, el Pla E ha estat molt qüestionat vist en perspectiva. Si bé era un estímul de la demanda, en un moment d'estancament, no va servir per a generar riquesa amb la creació d'infraestructures, com va fer Roosevelt amb el New Deal, sinó per a fer inversions d'escassa o nul·la utilitat. Segons els seus crítics, només va servir per a maquillar provisionalment les dades d'atur per a posteriorment sortir-ne en un espiral de deute i desocupació encara més grans.

Però la cosa no acaba aquí. Tot i ser l'autor de la frase "Abaixar impostos és d'esquerres", i que el mateix Keynes compartiria, les coses van anar canviant a mesura que es va entrar de ple en la crisi econòmica a partir de la segona legislatura. Sempre argumentant allò que la pujada era "limitada i temporal", l'ex-president socialista va anar eliminant deduccions fiscals, va augmentar considerablement l'IVA –que va penalitzar de manera important el consum–, i el seu govern va ser el responsable de l'increment de l'IRPF i de tota una llar-

François Hollande va arribar a l'Elisi generant esperança. Un any més tard, ha aprovat la retallada més gran en trenta anys i és el segon president més impopular de la democràcia francesa.

EL TEMPS

EL TEMPS

L'ex-president del govern espanyol, José Luis Rodríguez Zapatero, va acabar sortint escaldat per la porta del darrere. El candidat de l'SPD alemany,

ga llista de taxes. Una política que ara continua Rajoy, però que va començar amb Zapatero.

Qui també reivindica Keynes és el seu successor al capdavant del PSOE, Alfredo Pérez Rubalcaba, que el 2011 es va declarar "keynesià laboral" perquè defensava els estímuls públics. No obstant, encara no ha pogut demostrar-ho des del poder. De fet, va formar part de l'executiu de Zapatero, com a ministre de l'Interior i vice-president primer. Sovint, no n'hi ha prou amb paraules, sinó que calen fets.

La 'gauche désenchantée'. Qui no s'ha cansat de ressuscitar Keynes és el president de la República Francesa, François Hollande, que va guanyar a les urnes reivindicant-lo. El passat mes de maig, sense anar més lluny, va reclamar un "New Deal per a Europa", pactat entre Alemanya i França, destinat a la creació de llocs de treball per a joves a tot el continent. El pla constaria de 60.000 milions d'euros en crèdits tous per a empreses que contractin treballadors menors de 25 anys.

Havia de ser presentat aquell mateix mes, però no se n'ha sabut res més des d'aleshores.

Aquest només és un dels últims episodis del que molts analistes han coincidit a qualificar com a fracàs d'Hollande. Amb les seves promeses de canviar el rumb de la Unió Europea, de substituir les mesures d'austeritat per les mesures de creixement econòmic, reivindicant Keynes i la socialdemocràcia, va triomfar no sols a les urnes sinó també entre l'opinió pública europea. No obstant, segons les enquestes, un any després de la seva victòria, gairebé tres quarts dels francesos –i més d'un terç dels votants del Partí Socialiste– desaproven la gestió del dirigent socialdemòcrata. Una impopularitat només superada per la del seu predecessor també socialista François Mitterrand l'any 1991, a qui només un 22% de l'electorat va aprovar.

Aquest descrèdit sembla que neix del desencís. Si bé Hollande s'autoproclamava com el líder que posaria fi a les polítiques d'austeritat, i que convence-

ria la Unió Europea que aquest no és el camí que s'ha de seguir, no es pot dir que les coses hagin anat tan bé com ell volia o preveia. Menys de mig any després de ser escollit com a successor de Nicolas Sarkozy a l'Elisi, el setembre de 2012, el president francès anunciava el que era l'ajust pressupostari més gran en tres dècades, vora 33.000 milions d'euros de retallades només per a l'any 2013 argumentant una situació "especialment delicada". Un canvi de mentalitat que es veu reflectit en un esdeveniment recent, quan a principis de juliol va decidir destituir la ministra de Medi Ambient, Delphine Batho, per haver criticat públicament les retallades previstes per al 2014.

Tampoc no ha convençut Brussel·les –o Berlín, segons com es miri– del canvi de rumb. O bé s'ha trobat sol a Europa i no se n'ha sortit o bé ha canviat de parer. De fet, a canvi de dos anys més de marge per a la reducció del dèficit, el passat juny va acceptar la imposició d'una llarga llista de reformes de la Comissió Europea que s'han de fer "abans de 2014 i de forma

Peer Steinbrück, va criticar públicament el keynesianisme del britànic Gordon Brown.

íntegra”. Entre d’altres, s’hi troben mesures com la reforma del sistema de pensions, la revisió de tota la despesa corrent (inclosos els serveis socials), la flexibilització del mercat laboral, l’augment de l’IVA i algunes liberalitzacions.

“L’austeritat no pot ser una condemna”, deia la mateixa nit electoral, després d’imposar-se amb el 51% dels vots a la segona volta de les presidencials. I proclamava el canvi de rumb d’Europa cap al creixement: “Aquesta serà la meua missió, donar a la construcció europea una nova dimensió. I ho diré com abans millor als socis europeus i a Alemanya”. Qui havia de ser el professor substituït, però, sembla que ara és assegut a l’última fila de la classe amb els alumnes repetidors.

El temor alemany. Al centre de poder de la Unió Europea, a Alemanya, on governa amb més o menys comoditat –fins que les urnes diguin el contrari, que no sembla que hagi de succeir– la cancellera Angela Merkel, hi trobem el Sozialdemokratische Par-

tei Deutschlands. L’SPD és una de les darreres fortaleces socialdemòcrates del Vell Continent. El seu candidat, Peer Steinbrück, que curiosament va ser ministre de finances durant el primer gabinet merkelian en un govern de coalició, queda molt lluny de la dirigent democristiana a les enquestes. Un 43% de la CDU contra un 26% de l’SPD. No obstant, el seu perfil tampoc no faria que botés d’alegria el difunt Keynes.

Tot just arribar al Ministeri de Finances alemany, l’any 2005, anunciava un generós pla de privatització de propietats estatals, que havia de portar fins a

Qui havia de ser el professor substituït, ara és assegut a l’última fila amb els repetidors

54.000 milions d’euros, i la reducció de milers de llocs de treball del sector públic. Al començament de la crisi, Steinbrück va demanar al G20 de reduir tant com fos possible els estímuls fiscals que s’estaven prenent per a encarar la davallada de la demanda. “La reducció de les mesures fiscals que es van introduir per a fer front a la crisi hauria de prendre lloc tan aviat com sigui possible per a reduir els dèficits fiscals a un nivell sostenible”, afirmava el llavors ministre.

L’any 2008, en una entrevista al setmanari *Newsweek*, precisament carregava contra el que anomenava “polítiques keynesianes” que estava aplicant el llavors govern laborista britànic de Gordon Brown. Concretament es va mostrar escèptic amb el que és la base del keynesianisme, els grans paquets d’estímul fiscal. Va posar en dubte la seva eficàcia i va mostrar preocupació per l’endeutament consubstancial. Va ser molt crític: “La mateixa gent que no tocaria mai la despesa pública està ara llençant milers de milions. El canvi de dècades de polítiques d’oferta a un dràstic keynesianisme és impressionant. Quan pregunto sobre els orígens de la crisi, economistes que respecto em diuen que és pel creixement finançat amb crèdit dels darrers anys i dècades. No és el mateix error que tothom està cometent de nou, sota la pressió popular?”.

Es podria dir, en termes generals, que l’austeritat uneix els partits alemanys. Des dels democristians de Merkel fins als socialdemòcrates de Steinbrück, passant fins i tot per Els Verds, han aprovat els rescats als països del sud d’Europa, amb els plans d’ajustament pressupostari que hi van lligats. Potser perquè consideren que ells van pagar la festa. Val a dir, però, que els alemanys, independentment del color polític, amb comptades excepcions, temen la inflació. I això potser els allunya de les propostes de Keynes. Van haver de patir l’augment salvatge dels preus durant la primera meitat del segle XX amb les dues guerres mundials. És potser aquest temor alemany el que allunya de les receptes keynesianes fins i tot aquells que es reivindiquen com a socialdemòcrates. El temor al descontrol.

L'ex-conseller d'Economia, Antoni Castells i Oliveres (Barcelona, 1950), ara investiga des d'EuropeG, un grup d'opinió i reflexió en economia política, del qual és el director. Creu que estem anant cap a un nou cicle, on Keynes tornarà a tenir vigència, després de l'esgotament de l'etapa liberal-conservadora anterior, que va des de finals dels setanta fins a la crisi.

JORDI PLAY

“El keynesianisme és l'activisme del sector públic”

Austeritat i creixement són compatibles o s'ha d'escollir?

—Poden ser compatibles. Una economia amb un control dels costos, productiva i eficient és bona per al creixement. El que passa és que una política econòmica que acabi d'enfonsar la demanda, en un moment en què la demanda està enfonsada, és evident que no ajuda al creixement. El creixement necessita dos components fonamentals: una economia productiva, cosa que requereix reformes de fons, però alhora ha d'haver-hi demanda. Les dues coses

són indispensables. Quan l'austeritat condueix al fet que es pugui millorar la productivitat, però ensorra la demanda, és molt difícil créixer. També és cert el contrari: quan només es pensa a estimular la demanda de manera artificial, per exemple a través d'una bombolla creditícia, però això no va acompanyat de millores de competitivitat. El perill és el dogmatisme d'un cantó o de l'altre.

—Hi ha un cert maniqueisme?

—Per a mi s'equivoquen els qui diuen que tot el problema és que no hi ha prou demanda, de manera que com

més dèficit públic millor per a estirar de l'economia, sense preocupar-se de millorar productivitat. Però també és un error dir que tot és un problema de competitivitat i que cal més austeritat per a ser competitiu. Si tu ets molt competitiu però ningú et compra, no creixeràs.

—Aquest estímul de la demanda artificial és, per exemple, el que va passar amb el Pla E?

—La demanda té quatre grans components. En primer lloc, el sector públic, que té un paper molt important

perquè l'economia no s'ensorri del tot. És el que ens va ensenyar Keynes i el que va fer el món durant els anys 2008 i 2009. Així vam evitar caure en una gran depressió gràcies a uns bancs centrals i uns governs que van actuar molt encertadament. A Espanya, avui el sector públic no pot ajudar massa en aquest sentit, perquè té un dèficit molt elevat i s'ha de reduir.

El segon component és el consum privat. Mentre a Espanya hi hagi una taxa d'atur del 26%, unes expectatives tan pessimistes i un nivell molt alt d'endeutament, és molt difícil que es reactivi. Hi juguen un paper important les expectatives. Si la gent cregués que fent el que fem ens en sortirem, tindria més confiança i estaria més predisposada a consumir. Però de moment és molt difícil.

El tercer component, la inversió. Keynes deia que era la inversió la que genera l'estalvi, no al revés. I és veritat,

perquè estimula el creixement i el creixement fa que hi hagi estalvi. La inversió podria ser un motor, però la confiança i les expectatives són fonamentals. De moment, és lògic que tingui por.

Finalment, queden les exportacions. Les exportacions són el motor fonamental de demanda a Espanya. Però, per a exportar, uns altres han de comprar. Això és el que falla a Europa, una política europea global que faci que els qui tenen possibilitats, que tenen marge per a impulsar polítiques d'expansió de demanda, ho facin. Seria bo per a ells i per a nosaltres.

—Les prestacions socials s'han d'acomodar a la realitat de cada moment o poden continuar o són drets ja intocables?

—Les reformes són imprescindibles, i les de l'estat del benestar també. Si es vol preservar, s'ha de reformar. No necessàriament reduir-lo. A Espanya el pes del sector públic sobre l'economia encara és inferior que a altres països europeus. Reformar vol dir fer-lo més eficient. Si es vol salvar, el que no es pot fer és entronitzar-lo com si no es pogués tocar res. L'estat del benestar és fruit d'un conjunt de polítiques de caràcter reformista que es fan als anys d'or, de 1945 a 1975. El problema és que els sectors socials que es beneficien d'aquestes reformes, una vegada se n'han beneficiat, esdevenen conservadors, no volen més reformes. Aquest és el drama de les polítiques reformistes. Per això unes polítiques reformistes de veritat, permanents, requereixen un gran impuls i un gran coratge polític.

—I tensió social.

—També, és clar. Tensió social perquè els sectors que només pensen de mantenir les conquestes socials se situen a la trinxera, a la defensiva, i això és molt negatiu. Crec que l'esquerra perd el seu paper quan no està al capdavant del procés de canvi social. El paper de l'esquerra és dirigir-lo políticament en una direcció determinada. Ara: un procés de canvi social vol dir adonar-se de qui són els sectors socials motors d'aquest canvi. No són els de fa quaranta o cinquanta anys; entre altres, són segurament els joves que estan sense feina. I es veuen davant la necessitat de canviar les regles del joc enfront d'uns sectors que s'han convertit en conservadors.

—Per exemple, a França, quina diferència pot haver-hi entre la política que podria plantejar Sarkozy i la que pot plantejar Hollande?

—Això ens conduiria a una reflexió que té un component històric. El cicle d'or de l'estat del benestar se sustenta en una tríade. Des del punt de vista polític, pel predomini de la socialdemocràcia. Des del punt de vista del pensament econòmic, pel keynesianisme, que és l'activisme del sector públic, en l'economia. No hi ha mercat sense estat. I en tercer lloc, des del punt de vista econòmic, per l'estat del benestar, que és el correlat entre mercat nacional i estat nacional.

Aquest cicle s'acaba a finals dels setanta i principis dels vuitanta. No s'acaba només per una conspiració de la dreta, sinó que acaba pel seu propi èxit. El seu propi èxit fa probablement que l'agenda de les seves reformes hagi culminat i a partir d'aquell moment l'estat del benestar manifesta un conjunt de problemes molt seriosos. La ineficiència, per exemple. O les xarxes de seguretat que crea, que fan que els individus no es preocupin per espavillar-se per a donar el millor d'ells mateixos, competir entre ells. Conduïx a una igualació per la mediocritat. A un abús de la política fiscal i dèficits públics excessius. Porta a un conjunt d'efectes contraproductius i apareix un fenomen nou, que és la globalització. Aquests són els components de la seva feblesa. Llavors assistim a l'emergència d'un nou cicle.

—Un nou cicle sustentat per què?

—És el que va dels anys vuitanta fins a la crisi, i que se sustenta en una nova tríade. En el terreny polític, pel predomini neoliberal-conservador de Reagan i Thatcher: "the government is the problem". En el terreny del pensament econòmic, per la teoria dels mercats eficients (en les seves diferents formulacions: teoria de les expectatives racionals o *new classical macroeconomics*, per exemple). I en el terreny de l'economia, per la globalització. Sobretot financera.

En els anys del cicle socialdemòcrata, com deia Michel Rocard, governaven els uns o els altres, dretes o esquerres, però les regles del joc, el terreny de joc, el paradigma dominant era el de la socialdemocràcia. I els trenta anys

següents passa exactament el contrari. Governaven els uns o els altres, però les regles del joc eren les del pensament neoliberal-conservador. I això fa que, encara que els governs van canviant, fan polítiques fonamentades en unes bases, en un paradigma més o menys comú. I això fa que, quan arriba Hollande, no canvia gaire la política. La crisi del 2008 és l'esgotament d'aquest segon cicle. Ens demostra que no hi ha mercat sense estat.

—**I com serà aquest nou cicle?**

—Els canvis de paradigma són lents. Però cal recordar aquella intervenció de Sarkozy a Toulon l'any 2009, al principi de la crisi: "Hem de refundar el capitalisme". El 2009 tothom era conscient que una globalització financera sense regulació financera global conduïa als desequilibris que hem vist. Assistirem a un nou cicle en el qual s'haurà de trobar un nou equilibri entre estat i mercat. Un nou equilibri que ha de ser global per a algunes coses i europeu indispensablement.

—**Anem, doncs, cap a estats supranacionals?**

—Una nova forma de governança política. Estem davant del trilema que va explicar molt brillantment Dani Rodrik: "D'aquestes tres coses que us diré, només dues es poden fer alhora: globalització, democràcia i sobirania nacional". Si volem globalització (i, sobretot, europeïtzació) i democràcia, no podem tenir sobirania nacional. Si volem globalització i sobirania nacional, que és més o menys on estem ara, la democràcia patina, que és el que li està passant a Europa. Els qui elegim no manen i els qui manen no els hem elegit. Si volem democràcia i sobirania nacional, aleshores no hi haurà globalització.

—**I vós amb quines dues coses us quedeu?**

—Jo sóc dels qui pensen que hem de renunciar a la sobirania nacional. Perquè el poder polític sigui eficaç, cal que hi hagi una correspondència entre l'àmbit d'actuació del poder polític i l'àmbit d'actuació dels mercats. Avui, en canvi, tenim que els mercats actuen a nivell europeu i mundial i el poder polític no. Cal que hi hagi una correspondència entre estat i mercat. I també ha d'haver-hi una correspondència entre l'àmbit on exercim la democràcia i l'àmbit

d'actuació del poder polític, que és el que també falla avui a Europa. Aquesta doble fractura ens hauria de conduir a entrar en un nou cicle. Johannes Rau, que va ser president d'Alemanya, deia: "Europa és la resposta i no la causa de la pèrdua de sobirania dels estats". I tenia tota la raó.

—**I en aquest nou cicle, la socialdemocràcia sembla desorientada. Oblida Keynes quan, per exemple, el candidat socialdemòcrata alemany, que ha de plantar cara a Merkel, re-negava públicament de les polítiques d'estímul fiscal de Gordon Brown...**

—És exactament això que deia. Quan el paradigma dominant és un, la dreta i l'esquerra el fan seu. Això ho explicava molt bé un deixeble de Popper. Deia que, si en el moment en què el paradigma dominant era la teoria newtoniana, que diu que la Terra i els altres satèl·lits donen voltes al voltant del Sol, algun científic hagués descobert un satèl·lit que no donava voltes al voltant del Sol, li haurien dit que el qui estava equivococat era ell. Quan els fets desmenteixen la teoria dominant, es discuteixen els fets i no la teoria dominant. És la força del paradigma. També li passava a la dreta en el cicle anterior, que acceptava l'estat del benestar, Keynes, les polítiques redistributives, la fiscalitat alta, la política fiscal per anar remenant el cicle... I ara és al revés. Excepte als Estats Units.

—**Tenen unes idees més desenvolupades?**

—Han tingut un pensament econòmic més potent. Els vells keynesians, com Samuelson, Tobin, Solow o Modigliani, que eren de centre moderat quan jo estudiava, en el moment en què hi ha el canvi de cicle queden desplaçats a l'esquerra. I, en canvi, els que eren a la dreta (com Friedman o Hayek, economistes brillantíssims, d'altra banda) passen al centre. Friedman, per cert, a qui s'ha ubicat sempre a la dreta, no era un dogmàtic. Quan van fer-li una enquesta preguntant-li quin era el millor economista del segle XX, va dir que Keynes. Hi ha una anècdota fantàstica.

—**Expliqueu...**

—És en un article de *The New Yorker* de gener de 2010, "After the Blowup", de John Cassidy. Aquest senyor va anar a fer una expedició per la Univer-

"Els alemanys haurien d'assumir la bandera del federalisme europeu"

JORDI PLAY

sitat de Chicago, on hi ha tants premis Nobel d'Economia. Va anar visitant professors i els preguntava: "Escolteu, la crisi us ha fet replantejar les vostres conviccions?". I és apassionant, perquè vas veient tota la gradació. Des de Richard Posner, que diu: "Totalment, jo m'he tornat keynesià. És com sant Pau camí de Damasc, he caigut del cavall i m'he adonat que estava equivococat". Fins a altres com ara Eugene Fama, que diu que res, que les bombolles no existeixen, com deia Alan Greenspan, que en el preu dels actius no hi pot haver bombolles. Passant pels pragmàtics com ara Gary Becker, que diuen que hi ha coses que cal replantejar.

I n'hi ha un que és extraordinari, James Heckman, també premi Nobel. Recorda quan va participar en un tribunal de tesis als anys setanta amb Friedman. El doctorand era de la nova escola dels *rational expectations*. I diu que, quan va acabar de fer la seva exposició, Friedman es va girar cap a

Heckman i li va dir: “Ja és interessant, ja, el que diuen aquests nois, però es passen una mica, no?”. Doncs jo crec que sí, que hi ha aquests canvis de paradigma, que costen molt però són molt importants. I la socialdemocràcia ha seguit el paradigma dominant.

—**Hi ha paradigmes, però ja podia cantar missa Thatcher que a França el model era el contrari absolut. Intervencionisme, control del mercat...**

—És totalment cert, però distingim el que és el projecte polític-ideològic del que és la gestió d’una realitat que té les seves peces. Com a projecte, la idea de transformació en una línia determinada, keynesiana, socialdemòcrata, socialista, a França s’acaba el 1984. Quan Mitterrand intenta fer keynesianisme en un sol país, es clava una castanya monumental. El resultat va ser que, com França en aquell moment ja no és un estat nacional amb un mercat nacional sinó dins d’Europa, va provocar un augment de la demanda brutal però que

es va filtrar cap a altres països. Això va conduir a un desequilibri molt gran en la balança de pagaments, dèficit públic i inflació. França es va trobar en una situació límit, a punt de sortir del sistema monetari europeu. Sembla que va haver-hi una reunió dramàtica, en què alguns eren partidaris de fer-ho, i al final es van imposar les tesis de Delors, de no trencar amb Europa. I això va voler dir ajustar-se el cinturó i restablir els equilibris. França ja renunciava. El paradigma és el paradigma.

—**I Alemanya, quin paper haurà de tenir en el futur d’Europa?**

—Alemanya ha d’ajudar a construir una Alemanya europea, no una Europa alemanya. Per a fer-ho hem de donar el salt a la unió política. Quantes vegades ho havia dit Helmut Schmidt: “Sobretot no ens deixeu caure en els nostres dimonis històrics i familiars, que és voler fer una Europa alemanya. El nostre paper és fer una Alemanya europea. No ens deixeu sols”. Per a fer aquest

canvi, els alemanys haurien d’assumir amb tota la valentia la bandera del federalisme europeu, de la unitat política. Un president alemany d’Europa? Ara mateix. Ara: una Europa manada per l’estat alemany? No. La història ens ensenya molt.

—**Potser el problema de la socialdemocràcia és que no ha entès el que deia Keynes. S’ha estès la idea, per exemple, que abaixar impostos és patrimoni de la dreta, i l’esquerra ho ha assumit, però ell ho defensava per a incentivar el consum.**

—Totalment d’acord. Jo ja vaig dir això l’any 2009, quan el PSOE va pujar l’IVA, i el govern no s’ho va prendre massa bé. El més normal quan s’ha d’estimular el consum és abaixar els impostos i augmentar la despesa. És veritat, però, que, si hi ha un dèficit molt alt, has de tractar de reduir-lo. Per això és complicat, perquè s’haurien de fer una cosa i la contrària. S’ha de trobar l’equilibri entre una cosa i l’altra.

—**Està actuant correctament el BCE?**

—Crec que el Banc Central Europeu és l’única institució comunitària que funciona bastant bé. I sort n’hem tingut. El que passa és que una unió monetària necessita un banc central, però també necessita dues coses més: integració fiscal i integració bancària. A Europa tenim una de les tres potes, però no les altres dues. No hi ha moneda sense estat. O avancem cap a un verdader poder polític europeu o retrocedirem en la moneda. Des del meu punt de vista, el federalisme europeu és la gran causa per què val la pena treballar els nostres dies.

—**Què en queda avui, de Keynes?**

—De Keynes, i amb relació a la crisi, en destaco una idea. Quan esclata la crisi, gràcies al fet que els governs i els economistes havien après les lliçons del passat, no es repeteixen els errors dels anys trenta. En aquell moment, el que fan els poders públics són dues coses fonamentals: un activisme governamental molt fort i no deixar caure el sistema financer. Keynes no ha perdut mai la vigència, i crec que el seu pensament serà decisiu a l’hora de trobar un nou equilibri entre estat i mercat en aquest nou cicle que haurà de venir després de la crisi.